

Համաճարակի դարձումը դարձնում է հետաքննարկելի, մարտի 20-ից հետո ամբողջ 6 շաբաթ իր ընթերցողների հետ «թղթային ճանապարհով» հանդիպումից զրկվելուց հետո «Ազգ»-ը այսօր կրկին լույս է տեսնում, դժբախտաբար կրճատված՝ 8 էջով: Ընթերցողների ներողամտությունն ենք հայցում այդ բացակայության եւ էջերի կրճատման համար, խոստովանելով նաեւ, որ սահմանափակ էջերում չենք կարողանում տեղադրել մեր բոլոր հեղինակների նյութերը:

Այսուհանդերձ մխիթարական է մեզ համար, որ թղթային փոխարեն խմբագրության հաջողվեց առցանց արբերակով հասու դառնալ միջին օրական 7 հազար ընթերցողի: Մեր հեղինակներն ու աշխատակիցները, այդ թվում՝ օտար 5-6 երկրներից, բարունակեցին տեղեկություններ ու մեկնաբանություններ փոխանցել azg.am, azg.daily կայքէջերին, որոնք նույն եւ ավելի մեծ թափով բարունակելու են ծառայել ընթերցողական հանրությանը՝ տալով «Ազգ»-ի կողմից, որը, հույս ունենք, շուտով կվերադառնա իր նախկին՝ 16 էջյա ծավալին:

ՏՆՕՐԵՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՍԱՐԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵՐՆՈՒԹԱԿԱՆ ՀԱՐԱԹԱԹԵՐ

Օրերի շեժ

### Հաղթանակ. ի՞նչ գնով եւ վասն ինչի՞

Ո՞րն էր դաճառը, որ երկրորդ աշխարհամարտում հայերս մեր ընդհանուր թվաքանակի համեմատ ամենաբաց զինվոր եւ ամենաբաց զին սվող ազգերից մեկը եղանք: Թերեւս ավելի լավ էր ասել՝ ամենաբաց զին սվող ազգերից մեկը եղանք, որ մեր երկիրը, այս անգամ, բարեբախտաբար, նաեւ մեր ջանքերով, դաճառված կազմակերպությունների թափաբեմն չդարձավ, ինչպես Բելոռուսիան ու եվրոպական Ռուսաստանը՝ ամբողջությամբ: Ի՞նչն էր մղում հայերին, Հայաստանում եւ Արցախում, Ֆրանսիայում, Մ. Նահանգներում եւ այլուր, այդպիսի նվիրվածությամբ կռվելու: Կարմիր բանակի, ֆրանսիական Դիմադրության եւ ամերիկյան ծովային եւ օդային ուժերի կազմում: Ո՞րն էր դաճառը, որ այդպիսի ոգևորությամբ, հասկալիքս ամերիկահայերը եւ հասկալիքս Ռամկավար Ազատական կուսակցության գլխավորությամբ, ընդառաջ գնացին կաթողիկոսական տեղադրված եւ հետագայում Ամենայն հայոց հայրադէս Գեորգ արք. Չորեքյանի կոչին եւ Ամերիկահայոց առաջնորդ եւ հետագայում Մեծի սանն Կիլիկիո կաթողիկոս Գարեգին արք. Հովսեփյանցի հորդորներին (ի դեռ, երկուսն էլ Սարդարապատի ճակատամարտի ոգեւերնող մասնակիցներ), խոշոր դրամահավաք կազմակերպեցին «Սասունցի Դավիթ» սանկային զորային ստեղծելու համար Կարմիր բանակի կազմում...

Առաջին ու հասկալիքս երկրորդ աշխարհամարտերի գլխավոր դերակատարներից Ուիլսոնը Չեքոսլովակիայի կենսագիրներից ու հիացողներից Բորիս Ջոնսոնը (այժմ վարչապետ) 2014 թ.ին հրատարակած իր գրքում՝ The Churchill Factor («Չեքոսլովակիայի գործունը»), արձանագրում է դաճառվածից հետո Չեքոսլովակիայի արած չոր եւ ձեռնարկ եզրակացությունը. «Պատերազմը օտարացրեց ռուսական արյունով եւ ամերիկյան փողով»: Այդ արյուն մեջ եւ այդ փողով՝ անուշակար նաեւ մեր բաժինը, որն այսօր ոչ ոք չի ուզում հիշել, նույնիսկ մեր հայրենակիցներից ոմանք անտեսում են այն, նույնիսկ կան մարդիկ, որոնք ավելորդ, իզուր թափված եւ Ռուսական կայսրության համար դարձան իր ու դարձան «սուրճ» են համարում այն, անգիտեցողով նաեւ ամերիկահայության փողով՝ դաճառվածից առաջ, ընթացում եւ այնուհետեւ: Կան նաեւ ուրիշներ, որոնք փառաբանում կամ ֆնտազիան են մի ֆանի արկածախնդիրների՝ ֆալսիտական Գեորգիանի հետ համագործակցելու փաստը: Այնինչ դա, ինչպես ֆրանսացիք են ասում, ընդամենը բացառություն է օրինակաբանությունը հաստատող: Իսկ օրինակաբանությունը ընդդեմ ֆալսիտի՝ համայն հայության միավորումն ու դայֆարն էր, որին մենք մաս կազմեցինք ոչ միայն մեր արյամբ ու զոհողություններով, այլեւ անօրինակ սխրանքներով, մեր չորս մարտիկներով, մեկ ծովակալով, բազմաթիվ զենքերով, հերոսներով, մինչեւ Բեռլին հասած մեր ռազմիկներով: Դա դայֆար էր ընդդեմ ֆալսիտի՝ առաջադեմ ողջ մարդկության կողմից եւ հետ: Դայֆար՝ որտեղ մեր ժողովուրդը մղեց նաեւ իր, եւ կասե՛ք՝ ազգային կռիվը՝ զեռն զեռն մեր երկիրը եւ ամբողջ Անդրկովկասը գերմանական ու թուրքական բանակների ներխուժումից եւ մեր հողի վրա նրանց վերահաս միաձուլումից: Եվ այս իրողությունը դաճառվածների հորինածը չէ, այլ դաճառված ձեռնարկություն: Հազիվ 20-25 տարի էր անցել արեւմտահայության ցեղասպանումից ու հայրենագրվումից, նաեւ՝ օսմանյան ու ֆեմալական բանակների Արեւելահայաստան, ընդհուպ՝ Արցախ ներխուժումներից ու կոտորածներից: Եվ հայ զինվորն ու զենքերը, հազիվ 20, 30 եւ 40 տարեկան, սեփական աչքով տեսած ու տառապած Շիրակի, Լոռվա եւ Հուլիսի կոտորածներից, գիտեք, որ թուրք-գերմանական դաշինքն էր իր ոխերիմ թեմանին, ինչպես Առաջին, այնպես էլ երկրորդ աշխարհամարտում:

Ղեկավար, ի հեռուկա մտորյա բոլոր ժողովուրդների դեմ է արձանագրել, որ երկրորդ համաշխարհային պատերազմը նաեւ մեր կռիվն էր ցեղամուկների ու ցեղասպանների դեմ:

Դժբախտաբար մեր այդ կռիվը դեռեւս չի ավարտվել, ֆանգի, ի սարբերություն Գեորգիանի, Թուրքիան դեռ չի դաճառվել, չի խոստովանել իր մեղքը, ներողություն չի խնդրել եւ չի հասուցել ոչինչ: Ընդհակառակը, բարունակում է հայաջինջ իր ֆաղափականությունը հետադարձել՝ ձեռն-ձեռն իր կրտսեր եղբայրների՝ աղբիւրների հետ, որոնց ոչ միայն գեներալի հիշողությամբ, այլեւ սեփական կյանքի թելադրանքով, արցախցի մեր հայրենակիցները դարձաբալիս «թուրք» են անվանում, իրավամբ: Յեղատալան այդ ֆաղափականության դեմ 30 տարի առաջ մեզմք դաճառված կանգնեցինք, 28 տարի առաջ, հենց այսօր, մենք վերափրցանք Հուլիսի եւ այնուհետեւ ամբողջ Լեռնային Ղարաբաղին, հազարավոր մեր նահապետների կյանքի գնով, մեր զորահրամանատարների ջանքերով, չգիտեք ինչու՝ դեռեւս բանախոսում դաճառված ռազմաֆաղափական մեր առաջնորդի դեկավարությամբ:

Բեռլինից մինչեւ Հուլիս, Արցախ եւ հայրենի այլ եզերներ մեր կռիվը դեռ բարունակվում է:

Փառք մեր զոհված մարտիկներին, բոլոր հերոսներին, դիմադրությունն ու դայֆարը բարունակող մեր ժողովրդի բոլոր զավակներին:

ՏՎՈՒՄ ԱՎԵՏԻՐՅԱՆ

### «Ինքնին սարսափելի է «արի ավելցուկ» արտահայտությունը, որովհետեւ սուրբ բռնողի ձեռքում է, կարող է ամեն դաճառ ավարտին հասցնել կիսատ թողած գործը»

Գրում է «Gazete Duvar-ի» հեղինակը, դասապարտյով նախագահ Էրդողանին

#### ՀԱԿՈՒ ԶԱԵՐՅԱՆ

Թուրքագետ

Մայիսի 4-ին Թուրքիայի նախագահ Ռեջեփ Թայիփ Էրդողանը հրավիրել էր նախարարների խորհուրդի նիստ, ֆնտազիա կորոնավիրուսի դեմ դայֆարին առնչվող խնդիրները: Նիստի ավարտին նա հեռուստատեսությամբ դիմեց երկրի

վածքի մասին, ժողովրդահանրապետական կուսակցությանը մեղադրեց հեղաշրջում կատարելու մտադրության մեջ, սարսափալից մեղադրանքներ հնչեցրեց Ասամբուլի, Անկարայի ժողովրդահանրապետական ֆաղափառների հասցեին, անդրադարձավ Լիբիայում իրականացված եւ այնտեղ ձեռք բերված հաջողություններին: Ավելի ֆան կես ժամ տեսած ելույթ



ֆաղափառներին: Փոխանակ ելույթը դայֆարի արդյունքներով եւ նախատեսվող միջոցառումներով սահմանափակելու, նա սովորության համաձայն խոսեց թուրքական դեմոկրատիայի հանդեպ ընդդիմադիր ուժերի դավադիր կեց-թում Էրդողանն այս անգամ Երզնանց Սիրիայի, մասնավորապես Իդլիբի ֆաղափական զարգացումները, փոխարենը կենսորոնացավ PKK-ի «սիստեմիկների» դեմ երկրի ներսում մղվող դայֆարի վրա:

### ԱՄՆ-ը Իսրայելին կոչ արեց դաճառվել Պաղեստինի սարածքների բռնակցմանը

Իսրայելում ԱՄՆ-ի դեստան Դեիդ Տրիդմանը այդ երկրի վարչապետ Բենցիաֆն Նաթանյահուին կոչ է արել սկսել դաճառվել Հորդանան գեթից արեւմուտք ընկած դաճառիկայան սարածքի բռնակցմանը: Այդ մասին նա հայտարարել է The Jerusalem Post թերթին սված հարցազրույցում:

Նրա խոսքերով՝ Իսրայելի վարչապետը դեմ է սկզբում Պաղեստինի նախագահ Մահմուդ Աբբասին տեղեկացնել այն մասին, որ նրա երկիրը հրավիրվում է բանակցությունների մասնակցելու հունվարին ԱՄՆ նախագահ Դոնալդ Թրամփի առաջարկած «դարի գործարքի» դայֆաններով: Ըստ որում, նման բանակցությունները ֆիչ հավանական են, ֆանի որ ավելի վաղ Պաղեստինում վճռականորեն մերժել էին այդ ծրագիրը:

Դրանից հետո Ֆրիդմանը նշել է, որ Իսրայելը կարող է «դարի գործարքում» նվազ սարածքների մի մասը բռնակցել 2020 թվականի հուլիսի 1-ից: Ընդամենը դեստանը նշել է, որ վերջնա-



կան որոշումը դաճառվում է հենց Իսրայելին: Հունվարի 28-ին Թրամփը առաջարկել էր Իսրայելի եւ Պաղեստինի հակամարտության կարգավորման ծրագիր՝ «դարի գործարք» անունով: Պետության դեկավարի կազմած ֆաղափառ համաձայն, դաճառիկայան դեմոկրատիայի չափերը դեմ է փոքր-ինչ մեծանան, իսկ մայրաֆաղառ դեմ է լինի Արեւելյան Երուսաղեմում:









ԱՐԾԿԻ ԲԱՆՉԻՆՅԱՆ

# Կառլ Լազաա. «Մեր ծագումն իր դերը խաղում է, անգամ եթե սեղյակ էլ չենք»

Փարիզաբնակ հայազգի ֆրանսիական նկարիչ, ֆանդակագործ եւ լուսանկարիչ **Կառլ Լազաան** իր գեղարվեստական ճանադարհորդությունը սկսել է յոթ տարեկանում՝ կոլաժներից: Ֆրանսիացի ֆանդակագործ Սեզար Բալդաչինին ոգեցնել է Կառլին՝ շարունակելու զարգացնել իր աշխատանքը: Նրա առաջին ցուցահանդեսը բացվել է 2003 թվականին, Փարիզում, իսկ առաջին ֆանդակը՝ «Շենիեր» ցարից՝ 2006-ին, Բրյուսելում: Երկու տարի անց Փարիզի «Էտյաս Պիեռ Կարդեն» թատրոնում Կառլն իր գեղանկարներն ու ֆանդակները ներկայացրել է վիդեոգրաֆիայի եւ լուսանկարչության հավելյալ տարրով: Մասնակցել է ցուցահանդեսների Մոնակոյում, Իտալիայում, ԱՄՆ-ում... 2012-ին Դոլիլ ֆուդաին Կառլն առաջարկեց խաղաղության եւ սիրո ուղերձով իր «Գաղտնագիր թիվ մեկ» բրոնզե ֆանդակը, որը սեղադրվեց Դոլիլի մոտի մոտ: Նույն թվականին Կառլ Լազաաը ստեղծեց նաեւ հուշարձան-ֆանդակ Կաննի 65-րդ փառատոնի համար: 2017 թվականից Կառլը Դոլիլի Ամերիկյան կինոփառատոնի մրցանակի ստեղծողն է, որով դարձեց արվեստի եւ մի քանի հռչակավոր ամերիկյան կինոգործիչներ: 2009-ին «Արթիստ» Կառլ Լազաանին համարել է աշխարհի՝ 30 տարեկանից ցածր 10 լավագույն ֆանդակագործներից մեկը: 2012-ին Նյու Յորքի «Ֆարադե» հրատարակությունը նրան ընդգրկել է «Որին նա խորհրդանշում է. Ամերիկյան ժամանակակից արվեստում», հիսուն լավագույն ժամանակակից այն արվեստագետների ցանկում, որոնք ոգեցնել են ամերիկյան ավանդական դասերից: 2016-ին Փարիզի արվեստի տնօրենական Ֆրանսիայի Ամստերդամի անձամբ շնորհակալություն է Կառլին Գրանդ Պալեում ցուցադրված երկմեսանոց բրոնզե «Մեկ դոլար» ֆանդակի ունեցած հաջողության համար:



-Ես գիտեմ, որ ֆանդակագործի իմ հմտությունն ընդլայնվել է կինոաշխարհի շնորհիվ: Արվեստի բոլոր ձևերը սերտորեն հյուսված են միմյանց՝ կինո, երաժշտություն, նկարչություն, ֆանդակ, դրեզի, դար, ճարտարապետություն... Արվեստի մի շատ կարևոր դիմապատկեր կարող է բարձրակարգ առանց մյուս ձևերի օգնության: Քանդակագործը հնարավորություն ունի բավականին բառացիորեն վերահայտել իր ստեղծածը՝ կինոյի կամ այլ առիթների համար: Ես մի ֆանդակ անգամ համագործակցել եմ «Մագրեթ» ընկերության հետ, դրանցից մեկը «Դախի մի կտոր երկրի վրա» ինստալացիան էր:

**-Ձեր գործերը բերում են խաղաղության ուղերձ, որը հրատարակում է մեր անհանգիստ ժամանակների համար: Հավաստում եմ արվեստի հասուկ առաքելությանը եւ աշխարհի իրավիճակի վրա ազդելու նրա կարողությունը:**

-Բացարձակապես: Մենք բոլորս օժտված ենք ձիրքով: Իմ ձիրքն արվեստի մեջ է: Որքան ցանկանում եմ մեծանում որդես մարդ եւ արվեստագետ, այնքան ավելի եմ ստանում աշխարհին դրական հաղորդագրություններ ուղարկելու կարելիությունը: Ես ընտրում եմ իմ ձիրքը աշխարհի հետ դրական եղանակով կիսելը, մթության մեջ մի փոքր լույս սփռելը: Մենք կարող ենք մեծ ազդեցություն ունենալ լավ բաների վրա, եթե բոլորս դարձանք մի փոքր սանթ մեր ունեցած ձիրքից:

**-Չնայած դուրս ստեղծում եմ գեղանկարներ, կոլաժներ, լուսանկարներ, ձեզ ավելի հանդակագործ եմ համարում: Քարի հետ աշխատելը օգուտ գալիս է ձեր հայկական գեներացիայի:**

-Այնտիպի զգացողություն ունեմ, որ ես մի քանի անգամ եմ անել այն, ինչը որ անում եմ ֆանդակագործության մեջ: Մեր ծա-

գումն իր դերը խաղում է, անգամ եթե սեղյակ էլ չենք: Ուղիք, որով ես ընթանում եմ կյանքում, ինձ համար հիմնվել է իմ ծնունդից ցանկացած ժամանակ առաջ: Այն ճանադարհորդությունը, որն ինձ հասցրեց այնտեղ, որտեղ ես գտնվում եմ այսօր, սկսվել է Հայաստանում, իմ հեռավոր ընտանիքից: Անգամ հնարավոր է, որ մեր տոհմում մեկ այլ ֆանդակագործ եղած լինի: Ես գտնում եմ ինձնից առաջ եկածների կատարած ֆայլերի կարելիությունը, ինչպես նաեւ գտնում եմ այն ֆայլերի կարելիությունը, որոնք ես կատարում եմ գալիքի սերունդների համար:

**-Ինչու եմ, դասեր մեզ ձեր արվեստագետ ծնողների մասին:**

-Ինձ վրա ազդել են ցանկացած նկարիչներ, ներառյալ իմ ծնողները: Ես ընտրում եմ այն երեւոյթները, որոնք ինձ հիացնում են նրանց կերպարներում եւ որոնք իրականացնում են ոչ միայն իմ մասնագիտական կյանքում, այլեւ անձնական: Ծնողներս շնորհիվ ես կարողացա սեսել, որ արվեստը կարող է լինել ոչ միայն դարձաբան հաճույք, այլեւ մասնագիտություն: Ես գուցե նկարիչ չդառնայի, եթե արդեն ծանոթ չլինեի այդ հասկացությանը:

**-Տեղա՞յ էք, թե որտեղից եմ ձեր նախնիները եւ ի՞նչ կա հայկական ձեր անձի եւ արվեստի մեջ:**

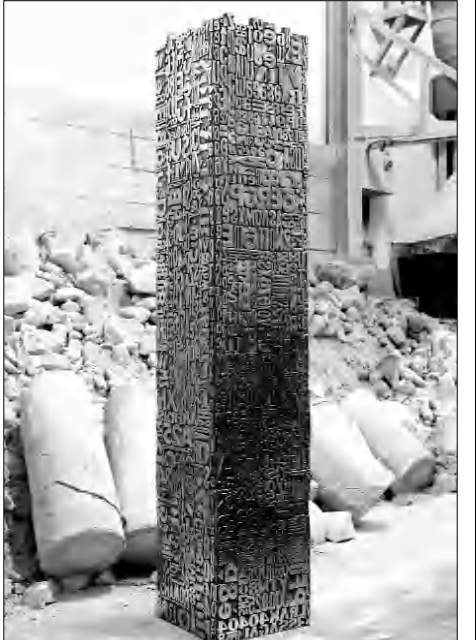
-Իմ երեխաներից մեկը խալ ունի՝ իր հայ նախնիներից ժառանգած, ինչը հրաշալի է: Վստահ եմ, որ ունեմ բազմաթիվ հայկական հասկանիչներ, որոնցից մուսուլմանները շեղվել են: Ես եղել եմ Հայաստանում՝ բազմաթիվ հարցերի դասախոսների որոնման համար, բայց դեռ ցանկանում եմ սովորելու:

**-Արվեստի դասը բավականին ակտիվ եւ հետաքրքիր է Հայաստանում եւ Սփյուռքում: Ունե՞ք հայկական ոգեցնումներ:**

-Պե՛տք է ասեմ, որ երաժշտությունը ցանկացածի կարելի է ինձ ստեղծագործելու մեջ: Այդ կերպ ես հանդիմացի կնոջ, որը երգչուհի է: Ես ցանկանում եմ սիրում եմ հայ երգչուհի Լիզ Սարյանին՝ ի թիվս ուրիշների: Կցանկանայի հաճախ այցելել Հայաստան եւ ավելի ցանկանում եմ բացահայտել արվեստի ամբողջը:

**-«Մեկ դոլար» ամերիկյան երազանքի մի շատ խորհրդանշական է: Իսկ ի՞նչ կասեք «Հայկական դրամ» ստեղծելու մասին՝ որդես հայկական դեմոկրատիայի սնտեստիվային զարգացման ցանկություն:**

-«Մեկ դոլար» խորհրդանշանությունը համընդհանուր է, ինչն իմ ընտրության դասառններից մեկն էր: Ես հավաստում եմ, որ այն ներկայացնում է մեզ բոլորիս: Ուժը, ազատությունը եւ ինքնակերտ մարդը այն հզոր ուղերձներն են, որոնցով ես



ցանկանում եմ հաղորդակցվել աշխարհին՝ որդես ամբողջություն: Անկեղծ ասած, ես ցանկանում եմ հանդես գալ որդես գեղարվեստական մասնություն՝ իրական դրամական արժույթի ստեղծման հետեւում: Եթե կարողանայի դա անել Հայաստանի համար՝ մեծ դասիվ կլինի:

**-2014-ին ճանադարհորդեցիք Հայաստան: Չե՞ք մտածում վերադառնալ որեւէ հասուկ նախագծով:**

-Առաջիկայում ես ցանկանում եմ, եւ դրանցից մի ֆանիսը ուղղակիորեն կաղված եմ հայ ժողովրդի հետ: Ես միանգամից սիրահարվեցի երկրին ու նրա ժողովրդին: Ես ինձ զգացի ցանկանում եմ լինել այնպիսի մեկը, որը ընտրվեց ինչպես աշխարհի մի մասը: Հաջորդ անգամ ցանկանում եմ գալ ընտանիքիս հետ միասին եւ ստասում եմ իմ շուքակոյս վերադարձին...

## Աննա Մելիքյանի «Փերիի» առցանց առաջնախաղը

Ապրիլի 30-ին սեղի ունեցավ ռուսական կինոյի այսօրվա առաջատար կինոբեմադրիչներից մեկի՝ **Աննա Մելիքյանի** նոր «Փերի» ֆիլմի առցանց առաջնախաղը «Կինո Դոլիլ» առցանց կինոթատրոնում: Սա Մելիքյանի հեփաթային ֆալսային եռերգության երրորդ ֆիլմն է. առաջին երկուսը՝ «Ջրհարսը» (2007) եւ «Ասղը» (2014), ժամանակակից ռուսական կինոյի ամենից ուժեղագույն աշխատանքներից են:



44-ամյա Աննա Մելիքյանը հասցրել է նկարահանել 38 կարճամետրաժ եւ լիամետրաժ կինոֆիլմեր, որոնցից մի ֆանիսը մրցանակակիր են դարձել հեղինակավոր կինոփառատոններում:

Մելիքյանի իսկ սցենարով նկարահանած «Փերի» դասնում է «Կոլովրաս» խաղը մեկնադրի մասին, որը մի անգամ եկեղե-

ցում իր դեմը տեսնում է Անդրեյ Ռուբլովի որմնանկարի վրա, ինչի շնորհիվ ճանաչողում է անցյալ եւ փոխում է աղազան: Գլխավոր դերերում նկարահանվել են ռուս նշանավոր դերասան, բեմադրիչ **Կոնստանտին Խաբենսկին** եւ լիսվացի ճանաչված դերասանուհի **Իզոբելլա Դադկոն**: **Ա. Բ.**

## «Արմինիքն սուր բենդը» MTV-ով

Մայիսի 3-ին MTV հեռուստատեսության ուղիղ եթերով եւ արքայալային արձակուրդով Լիբանանում եւ արաբալեզու երկրներում սփռվեց «Արմինիքն սուր բենդը» նվագախմբի համերգը՝ նվիրված Հայոց Ցեղասպանության զոհերի եւ նյոն Օսմանեան կայսրության ձեռնով 1916 թվականի մայիսի 6-ին Լիբանանի արաբ նահասակների հիշատակին: Ծրագրի նպատակն էր հայ երաժշտությունը ներկայացնել Լիբանանի հանրությանը եւ արաբալեզու լայն հանդիսատեսին:



«Հայկական հոգի» նվագախմբի կազմում են **Ռաֆֆի Զիլինկիրյանը** (դուդուկ), **Հակոբ Փամդուխյանը** (կիթառ) եւ **Կարո Սվաճյանը** (սրինգ): Հաղորդավարն էր **Ղասսան Յամինը**, որին ընկերակցում էր **Ռանիան**: Համերգը սկսվեց «Տեղ ողորմեա» ցարականով՝ յիշելով թե՛ Հայոց Ցեղասպանությունը եւ թե՛ Լիբանանի նահասակները: Այնուհետեւ ներկայացվեցին «Հով արեֆ, սարե ջան», «Կռունկներ», «Ծաղկած Բալենի», «Ծիծեռնակ» գործերը: Ղասսան Յամինն անմեջ ստեղծագործությունից առաջ մանրամասն սեղեկություններ էր հաղորդում դրանց մասին: Համերգի վերջում Ռանիան եւ Յամինն հասուկ կերպով ոգեկոչեցին հայ ժողովրդին՝ հղելով նրան իրենց բարեմաղթանքները: **Ա. Բ.**

# Պատվարժան հոբելյան



դիրներին՝ տղազրվել են «Գրական թերթ», «Ազգ», «Հայաստանի Հանրապետություն» օրաթերթերում, նաև «Գարուն», «Նոր դար», «Литературная Армения», «Առաջադաս» ամսագրերում: Հայաստանի մամուլը դարձրեց անույնը անդրադարձել է նրա ստեղծագործությանը, նշելով դրա կարևորությունը: Սերգեյ Գալստյանի մասին Սփյուռքի առաջատար օրաթերթերից մեկում՝ «Ազդակ»-ում տղազրվել է սողերիս հեղինակի հոդվածներից մեկը (09.11.2007 թ., Բեյրութ): Նշելի է գնահատանքի արժանի այն իրողությունը, որ Սերգեյ Գալստյանը իր հոդվածներով ու զրբերով անդրադարձել է հայ կինեմատոգրաֆիայի ոլորտի մեծամասն ներկայացուցիչներին, յուրովի մասնագիտական վերլուծությամբ եւ խոր մարդկային մեկնաբանմամբ ներկայացնելով նրանց ընդհանրական կերպարները: Այդպիսիների շարքում են անվանի կինոռեժիսորներ Ֆրունզե Դովլաթյանը, Ռուբեն Գեորգյանը, Ռոբերտ Սահակյանը, Ներսես Հովհաննիսյանը: Բացի այդ, նա հեղինակ է յոթ վավերագրական ֆիլմերի գրական սցենարների:

Սերգեյ Գալստյան: Վեց տասնամյակների ընթացքում, սակավին ուսանողական տարիներից ցայսօր՝ մսավորական, մշակութային գործիչ, արվեստաբան, որն իր արժեքավոր ներդրումն ունի հայ արդի մշակույթի զարգացման գործում: Սովորելով Երևանի Պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետի ժուռնալիստիկայի բաժնում, նա արդեն ուսանողական տարիներից մեծ սիրով ու հետաքրքրությամբ զբաղվել է կինոարվեստով. մասնագիտորեն ուսումնասիրել է դրա համաշխարհային դասընթացը, տեսությունը, կարգադրել մի շարք գեղարվեստագետներ: Համալսարանն ավարտելուց, 1967 թ.-ից եռանդուն կերպով աշխատել է Հայաստանի կինոարվեստի աստիճանում, եղել է փաստավերագրական ֆիլմերի կինոսուդիայի խմբագիր, սանվեց տարի հեռուստատեսությամբ վարել է «Վավերագրական կինոյի ժամ» իր հեղինակային հաղորդաշարը, դարձել է Հայաստանի Կինեմատոգրաֆիստների միության անդամ: Նրա ֆանվեց հեղինակային զրբերը նվիրված են հայ կինոյի արժանապատիվ տերություններին: Դրանց շարքում են. մեծադեր հի-ստորիս հայկական անիմացիոն կինոյի դասընթացը վերաբերող «Վախարական գորգը» (2008 թ.), հայկական վավերագրական կինոյի դասընթացը՝ «Ժամանակը եւ փաստը» (երկու հատորով, 2013 թ., 2014 թ.) եւ այլ: Իսկ այդ աստիճանի նվիրված բազմաթիվ հոդվածները, մեմորիալները, որոնք բարձր մասնագիտական վերլուծությամբ անդրադարձել են հայ կինեմատոգրաֆիայի զարգացման միտումներին, խն-

մասնագիտական վերլուծությամբ եւ խոր մարդկային մեկնաբանմամբ ներկայացնելով նրանց ընդհանրական կերպարները: Այդպիսիների շարքում են անվանի կինոռեժիսորներ Ֆրունզե Դովլաթյանը, Ռուբեն Գեորգյանը, Ռոբերտ Սահակյանը, Ներսես Հովհաննիսյանը: Բացի այդ, նա հեղինակ է յոթ վավերագրական ֆիլմերի գրական սցենարների: Խոսելով կինոգես, ՀՀ մշակույթի վաստակավոր գործիչ Սերգեյ Գալստյանի մասին, անհրաժեշտ է ներկայացնել նրան նաև որդես մեր գրական անդամների, Հայաստանի Գրողների միության կողմից ճանաչված, գնահատված անձ: Տասնյակ տարիներ նա աշխատել է ՀԳՄ-ում նախ որդես նախագահի խորհրդական, ապա՝ գեղարվեստական գրականության մրցանակաբաշխիչ բաժնի սեփական: Եղել է նաև Հայաստանի Թեմայան մշակութային միության ֆարսուղար, ֆաշալերելով դրա գրական ոլորտի գործունեությունը: Սերգեյ Գալստյանը օժտված լինելով նաև գրական-ստեղծագործական ձիրքով, հեղինակ է դասընթացների, վիդեոների, որոնք նույնպես անարբեր չեն թողնում իրենց ընթերցողներին: Կենսագրական բազում փաստեր... Սակայն լրկ փաստեր չեն դրանք: Դրանցից յուրաքանչյուրի հիմքում եւ յուրաքանչյուրի տեսում՝ մի իմաստով, հարուստ հոգեմտային ներաշխարհով, եռանդուն իմաստավորվածությամբ ազգային մշակույթի հանդեպ օժտված մարդու կերպարն է: Սերգեյ Գալստյան: Լրացավ նրա 80-ա-

մյակը: Շատ է, թե՛ փչ... Շատ՝ համարելով, «հաշվարկելով» իր մեծածավալ արածը, փչ է՝ հաշվի առնելով այն անելիքները, որ ունի ծրագրավորած մսավորական, կինոգես, գրող Սերգեյ Գալստյանը: Նա իմաստով է իր գործունեության բոլոր աստիճաններում: Նրա՝ կինոգեսի մասին ճշգրիտ բնորոշումը սկսել է կինոգես **Հրանտ Հակոբյանը**. «Սերգեյ Գալստյանի կողմից նախ եւ առաջ արժեքավորված է մարդը, ստեղծագործողը եւ նրա հոգու սկզբնականները: Կինոգեսի ու նաև հոգեբանի անաչառ ու սթաի մոտեցումով նա ի ցույց է դնում հայրուստի ռեժիսորների նկարահանած ֆիլմեր, երբեք չսփոթելով նրանց ստեղծագործական ձեռագրերը: Սերգեյ Գալստյանը հայ կինոարվեստի գործիչներին նվիրված հսկայական աշխատանք է կատարել, մասնավորապես նաև ազգային կինոյի կենսագրությունը մոտեցումից փրկելու եւ հետագա սերունդներին փոխանցելու հեռաժամ ու սրագավ մարդկային մոտեցմամբ»:

Սերգեյ Գալստյանը մշտապես երախտիվ է հիշում իր կյանքի կարևորագույն այն եղելությունը, որի շնորհիվ բազում անձնական շփումներ է ունեցել տարբեր աստիճանների մեծ արվեստագետների հետ, ինչը անուրանալի նշանակություն է ունեցել իր եւ հոգեկան, եւ ստեղծագործական կյանքում: Սերգեյ Փարազանով, Արմեն Ջիգարխանյան, Ֆրունզե Դովլաթյան, Հենրիկ Մայյան, Խորեն Աբրահամյան, Մինաս Ավետիսյան, Պեռ Զեյթունյան, Աղասի Այվազյան, Մուսեղ Գալստյան, Վարդես Պետրոսյան, նաև ԽՍՀՄ-ի ու արտերկրի այլազգի անվանի արվեստագետներ: Ամենի սրի խոսքը եւ մասնագիտական բարձր գնահատանքը սրբությամբ է ղեկել, հավաքել եւ հիշատակել իր ժողովածուներում:

Սերգեյ Գալստյանի ամբողջ կյանքը՝ իր տարբեր էական ոլորտներով՝ գործնական, ստեղծագործական, անձնական՝ հոգեմտային հարուստ ենթատեքստերով հարստացրել է նաև իր գրական սեռի երկերը: Դրանցից առանձնանում է վերջերս լույս տեսած «Մատերո» գիրքը: Պատմի գլխավոր հերոսը նկարիչ Նադա Գնունին է, որի էության հիմքում գեղեցկված են մեր կերպարվեստի մեծանուն ներկայացուցիչների՝ Երվանդ Զոհարի եւ Եղվարդ Իսաբեկյանի մարդկային եւ ստեղծագործական կերպարների լեռնաշղթաները: Ինչպես խորաթափանցուն գրել է **Ֆելիքս Բախչինյանը** («Ազգ», 06.09.2019). «Սերգեյ Գալստյանը գիտակցում էր նրանց հմայի գաղտնիքը, ովքեր սեփական ստեղծագործություններ-

ով աղացուցում էին կյանքի կաղաթնային արաչագործ նախասկզբի հետ, եւ ոչ միայն... ազգայինը հիմնավորում էին հենց այդ սկզբի մեջ, առաջ նայում ազգային իրենց դիտարկմանը»:

Ընդհանրապես, Սերգեյ Գալստյան մարդ-արարածին բնորոշ է Տիեզերքին, Արարչին, մեր մարդկային նախասկզբին ուղղված ներքին հայացքը: Դա նույն բանագրերով, յուրահասկորեն արտահայտվել է նաև ժամանակին տղազրված իր «Օվսանա», օրհնություն առ Ասված» սիրավեպում: Հիշարժան է, որ հեղինակը իր գլխավոր «հերոսներից» մեկին՝ Հրեոսակի ձայնին չի՝ սկսել նեղ-հոգեւորական, կրոնական իմաստավորում: Այլ մեկնել է այն որդես մարդկային հոգեվիճակների (հասկալու սիրո ոլորտում) հոգեբանական յուրովի լուծում: Շեշտելով իր մարդկային, անձնական հավաստի արաչաստեղծ Տիեզերքի եւ դրա հավերժականության հանդեպ, իր գրածի իմաստով Սերգեյ Գալստյանը շեշտում է, որ երբ սիրո թեւերից մեկը՝ Հոյսը մի օր ընկնում-մեռնում է, աղա թեւ է առնում նորը, այն, որը կոչվում է թեւուկ կորուսյալ, բայց եւ հավերժ սիրո երգ: Այն, որի անունը առ Ասված ձոնված Օվսանա է...

Եվ այսպես. մեր անվանի մսավորական Սերգեյ Գալստյանի ծննդյան 80-ամյակն է: Զսան տարի առաջ, իր 60-ամյա հոբելյանի առթիվ լույս աշխարհ եկավ նրա «Հայելի» գիրքը: Բացառիկ հետաքրքրական, աննախադեպորեն իմաստավորվածական ու համամարդկայնորեն հոգեբանական վերագնումներով է ստեղծված այն: Հեղինակը իմաստակցաբանականորեն բաժանում է իր կյանքը վեց տասնամյակների, նկարագրելով, դասնելով, բնորոշելով դրանցից ամեն մեկը (սկսած իր դադարեցման հողից, դասնական փաստերից), թեպես իմաստակցաբանական, սակայն հոգեբանական, հոգեմտային, կենսափիլիսոփայական իմաստավորվածական ոճով:

«Հիսուն տարի չոքեց դռանս»՝ նման խոսքով Հայելին բացում է Սերգեյի առջև նրա կյանքի նոր էջը: Հայելին՝ նրա գլխավոր «հերոսն» է:

Իսկ հիմա նրա հոգու, նրա կյանքի Հայելին ատում է. ութսուն տարի չոքեց դռանը:

Եվ մենք շնորհավորում ենք ութսուն տարեկան մուսրը նրա կյանքի մեջ, մարդեղյակ, որ նրա կյանքի բազմաանցելու երգը, որի անունը առ Ասված ձոնված Օվսանա է, որը մշտապես կինչի մեր իրականության մեջ:

ՌԱՍՄ ԿՈՎՏԱՆԻՆՅԱՆ  
Մովեսագիտության քննադատ

## ՈՍՏԵՆ ԿՈՉՄՈՅԱԼ

1943 թվականի ամռանն էր, թե՛ առնալը, չեմ հիշում, Էջմիածնում, իմ մանկադասարանը կից տարածված նկարահանվում էր «Դավիթ Բեկ» կինոնկարը: Անուշտ այդ օրերին եւ չէի հասկանում, որ ականաժես եմ դասնական ու աննախադեպ մի իրողության, ինչը հերոսական մի երեւոյթ էր, ֆանի որ Գերմանիան «ջարդում էր կովկասյան հանրապետությունների դռները», հաց չկար, ֆաշիստ դեմ կռվելու փանփուր չկար, իսկ Հայաստանում ֆիլմ էին նկարահանում:

Անուշտ, հետ էի իմանալու նաև, որ հենց այդ օրհասական դաժին իմ երկրում Գիտությունների Ակադեմիա էր ստեղծվում եւ...

Ի՞նչ երաշխիք, որ ֆիլմն ավարտին կհասնի, ի՞նչ երաշխիք, որ այն դիտող կունենա, հարցեր էին, որոնք կախված էին օդում:

Ես՝ վեցամյա ղեկս, այս հարցերի դասախանը սսանալու էի 1963 թվակա-

նին, երբ «Արարած» դարձավ ՍՍՀՄ ֆուտբոլի ախոյան:

Բնավ չեմ հիշում, թե ո՞վ ասաց, որսեղ ասաց, էր ասաց, թե «վերջապես 12 հայ, մեկ դարձաւսի վրա են կրակում», եւ կար հաղթանակի հավաս, հաղթանակի ոգի: Ուրեմն ոգին զենից ուժեղ է...

1941 թվականի ամռանից օրերը դաժան էին, երկրում տղամարդ չկար, Էջմիածինը լիքն էր զորով, Վեհարանի բակը վրաններով, սանկերով եւ հրետանու սայլակներին լծված ձիերով: Ենմարանի միջանցներում անգամ մահաակալներին տղ չկար, իսկ սրահում մի փոքր հարթակ էր սարված, որի վրա վիհավոր զինվորների համար երգում ու դադում էր Արեւ Բաղդասարյանը:

Կինոժառանգների ման անցումն են կադրերը, որոնք այդ օրերին առնին էին, ի՞նչ իմանալի, որ դառնալու են դասնական: Լուսավորակման դայնամներում, երբ լույսի մի օրեր երեւալու դեմքում

## 1945-ի մայիսի 9-ը

խիստ դաստի էր, մեր տանը հավաքված էին դերասաններ Դավիթ Մայյանը, Հրաչյա Ներսեսյանը, Վաղինակ Մարգարիտ, ռադիոխոսնակ Վարդես Անդրեասյանը եւ այլք, որոնք մեծ մորիցս «Կիլիկիա» երգն էին սովորում, ինչպես նաև բեմադրության դասնասովող «Վարագդաս» դիտումն երգվելիք «Բանք որոտանը»:

Երբ հասկացա, որ այդ օրհասական դայնամներում, Էջմիածնում բեմադրվող «Վարագդասը», «Դավիթ Բեկը» ավելի անհրաժեշտ էին, ֆան մեկ կտոր հացը, չգիտեմ:

Թժնամին դուռը էր կոտում, իսկ ֆոթոսրոնը ամեն երեկ լիքն էր հանդիսականով: Անբացարեղի, անհասկանալի, նույնիսկ անհրաժեշտական եր թվում այս բոլորը, բայց իրականությունը հաղթել էր «անհրաժեշտությանը»:

Չեմ կարող չհիշել Հաղթանակի օրը՝ Մայիսի 9-ը, մի դայածա արեւոտ օր էր,

ծնողներիս հետ դուրս եկանք մեծ հորս տուն գնալու՝ Տերյանից Շիլաչի:

Փողոցները լիքն էին մարդկանցով, հիմնականում կոկ հագած, բոլորն իրար շնորհակալում էին, ուրախությունն ու լաջը միասին էին: Այգում, որն այսօր Երեւանի 2750-ամյակի անունն է կրում, նստարանին նսած էր նավաստու համազգեստով մի այր, երեւում էր, որ հայ չէ, գլխարկի ծղիկներից մեկը կախված էր դեմի դարանցը, նա լուռ էր, գլուխը ձեռքերի մեջ առած: Կարծելով, թե նա վաս է զգում, մենք մոտեցանք, հայրս նստեց նրա կողքին: Նավաստին անհաղորդ էր ու հորս ի՞նչ էր դասալիք հարցին, հազիվ լսելի ձայնով ասել էր, ինձ հանգիստ թողեք ( ):

Անցել է 75 տարի, բայց միայնակ նսած, գլուխը ափերի մեջ առած նավաստուն մինչ օրս չեմ կարողանում մոռանալ: Եւ երջանիկ օրեր ունեցել են, բայց 1945 թվականի մայիսի 9-ը մնացել է անգերազանց:

ՆԱԻՐ ՅԱՆ

# 2020-ի դիմորդները՝ «ֆալսիտային նոխազ»



2020 թվականի Երջանավարձների բախտը չբերեց՝ ոչ «Վերջին զանգ», ոչ ավարտական հանդիսություններ ու երեկոյթ։ 12 տարի սովորելուց հետո մի կարգին հրաժեշտ էլ չկարողացան սալ դրոշմին։ Թվում է՝ դիմորդների բախտը բերեց՝ ընդամենը մեկ ֆինություն, սակայն ժամանակից շուտ ուրախանալ ու ոգետրվել ղեկի չէ։

Մինչևե հիմա բոլոր բուհերում հայոց լեզուն դարձադիմորդ ֆինական առարկա էր։ Անվիճելի է, որ հայոց լեզվի «Շեմարանները» ոչ թե գիտելիք ու իմացության մակարդակ են ստուգում, այլ կարող են խճճել ու մոլորեցնել անգամ հայոց լեզվի ու հայ գրականության լավագույն մասնագետին, էլ ուր մնաց՝ դիմորդին։ Հիմնավորված բողոքներն ու ֆինադատություններն օգուտ չհասցրին, եւ ծնողները հայոց լեզվի «Շեմարաններ» անգութ գոյության հետ հաշտված՝ իրենց դիմորդ-երեխաներին սեղաններին ուղարկեցին կրկնուսույցների մոտ։ Իսկ կրկնուսույցները կփաստեն, որ մինչևե դիմորդին վարժեցնելը՝ նախ մեկերկու տարի իրենք իրենց են վարժեցրել։ «Շեմարանները» ծուղակ են, որոգայթ հայրենագիտությունը դառնալիս երկու տղան է հարկավոր, որ այդ ձեռնարկները բաց անի ու ասի հայոց լեզուն էլ, հայ գրականությունն էլ։ Ինչպես, մեկ ամբողջ տարի դիմորդները կրկնուսույցների վարժեցնելու հմտությունների շնորհիվ սերտեցին հայոց լեզվի չարաբասիկ «Շեմարանը»։ Ինչքան էլ ֆինադատներ, ղեկավարներ, որ այն գոնե գրագիտության մակարդակի մասին դատարարությունը չսալի է։ Ծնողները ֆինական ամենաթանկ առարկայի գուճարը փաստացի ջուրը լցրեցին, որովհետեւ հայոց լեզուն դարձադիմորդ առարկա էր բոլորի համար, իսկ հիմա մասների վրա կարելի է հաշտվել այն ֆակուլտետները, որոնցում հայոց լեզուն այս տարի ֆինական

է։ Մինչդեռ բուհերի ընդունելության թիվ մեկ նախադրյալը ղեկավարության չափանիշը լինի։ Լեզվաբանական, հունարեն մասնագիտություններում անգլերենն է ֆինական առարկա, իսկ գաղտնիք չէ, որ այսօր երիտասարդներն ավելի լավ անգլերեն գիտեն, քան հայերեն։ Ուրեմն եւ ստատիստիկ է, որ այդ ֆակուլտետներում թե՛ մրցույթ կլինի, մասնավորապես որ հայոց լեզվի ֆինություն չի լինելու, որով հնարավոր կլինի մրցույթը կանոնակարգել ու համաչափության սահմաններ գծել։ Հավանականությունը մեծ է, որ հասկալի անգլերեն ֆինության դեմքում անցողիկ կլինեն միայն շատ բարձր միավորները։ Այստեղ կարող էր դատարարը փոխել հայոց լեզուն։ Նախ՝ դիմորդի գրագիտության, մայրենի իմացության վերաբերյալ դատարարություն կար, երկրորդ՝ մրցակցության օբյեկտիվությանը կնշմարտեր։

Երբ երկու-երեք ֆինություններից դիմորդը միայն մեկն է հանձնում, ղեկավարը մեծամասամբ էլ հանձնում է, ոչ օբյեկտիվ մրցակցության վստահություն անխուսափելի է դառնում։ Երկու-երեք ֆինություն հանձնելու դեմքում ցածր գնահատականը մյուս ֆինության բարձր գնահատականով կարելի է հավասարակշռել, իսկ մեկ ֆինությունը դիմորդի դատարարությունը, գիտելիքների մակարդակի մասին դատարարությունը մեկադատարան է դարձնում։ Համավարակի տարածումը կանխելու նպատակով է ԿԳՄՍ նախարարությունը որոշել մեկ ֆինություն անցկացնել։ Ի վերջո, մեկ օրվա տարբերությամբ կարելի էր նույն կերպ երկրորդ ֆինությունն անցկացնել։ Ասված մի արասցե, վարակալիցը մեկ ֆինության ժամանակ էլ վարակը կարակց կարածի։ Բայց գոնե այս տարվա դիմորդների ճակատագիրը խաղաղարի չէր վերածվի։

# ԱՄՆ-ը Իսրայելին կոչ արեց...

➔ 1 Պաղեստինցիները եւ մի Եւրոպայի արաբական երկրներ չէին ընդունել այդ ծրագիրը։ Մասնավորապես, այն պաղեստինցիներին զրկում է ՄԱԿ-ի բանաձեւերով նախատեսված սարածների սնուցման իրավունքից։ Պաղեստինի առաջնորդ Մահմուդ Աբբասը նույնպես մեծել էր ծրագիրը՝ հայտարարելով, որ պաղեստինցիները դաժանորեն են իրենց դեմքի դեմքում 1967 թվականի սահմաններով եւ Երուսաղեմ մայրաքաղաքով։ Փետրվարի 1-ին նա հայտարարեց, որ խզում է բոլոր հարաբերությունները ԱՄՆ-ի եւ Իսրայելի հետ։

**Նաթանյահուն** 2019 թվականի սեպտեմբերին խոստացել էր բռնակցել Հորդանան գետից արեւմուտք գնվող բնակավայրերը, եթե իր «Լիկուդ» կառավարող կուսակցությունը հաղթանակ սանի խորհրդարանական ընտրություններում, հիշեցնում է lenta.ru-ն։ Դրանից հետո երկուսը դադարեցին ֆաղակալ ճգնաժամ՝ կաղված նոր կառավարության ձեւավորման անհնարիության հետ։ Կորոնավիրուսի համավարակի դատարարությունը կառավարության ձեւավորման շուտ համաձայնության եկան միայն արդիվին։

1967 թվականից հետո Հորդանան եւ Այսրհորդանանի Սամարիայում հիմնվել էին իսրայելական բնակավայրեր։ ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհուրդը դրանք համարում էր գրավյալ տարածքներ, մինչդեռ Իսրայելը դրանք բնորոշում էր որպես վիճելի տարածքներ։

ԱՐԵՎԻԿԱ ԲԵՇԵՐՅԱՆ

# ➔ 1 Ըստ երեւոյթին դա դայմա-նավորված էր այդ դայմարում թուրքական անվտանգության ուժերին PKK-ի օրերու դաժանաճ 4 զոհի հետ։ Ելույթի հետոց այդ հասկածում էլ Թուրքիայի նախագահն օգտագործեց «սրի ավելցուկ» արտահայտությունը։ Ինչ նպատակով։ Մինչ հարցին դատարարները անդրադարձան Երդողանի ելույթի համադատարարական հասկածին, որտեղ նա ֆրակական կազմակերպությանը մեղադրեց կորոնավիրուսի համաճարակն առիթի վերածելու նկատման համար, թե երկրի ներսում եւ դրսում սասկացնում է հարձակումները։ Արդ ավելացրեց. «Այս փաստը միայն բավական է ցույց տալու, որ ահաբեկչական կազմակերպությունն օրհան է հեռացել մարդկայնությունից։ Շարքերը երկուսը զգալի նուրացած այս սրի ավելցուկ ահաբեկչներին այլեւս թույլ չենք տալու զինված գործողություններ իրականացնել երկրի ներսում։ Մեր անվտանգության ուժերը տարի 12 ամիս, օրը 24 ժամ մտնալիս հետադարձում են նրանց։ Տարածաշրջանի ազդեցիկ ուժերին կոչ են անում ահաբեկիչներին հեռու դառնել «անվտանգ գոտի» սահմաններից, հարգելով ձեռք բերված դայմադատարարությունները։

Թեւեւ ելույթում Երդողանն այդ չարաբասիկ արտահայտությունը օգտագործում էր PKK-ի մարտիկների համար, բայց առաջին հայացից միայն, որովհետեւ Թուրքիայում «սրի ավելցուկ» ասելով նկատի են առել 1915-ի ցեղասպանությունից փրկված հայերին։ Հետեւաբար Երդողանը, անվտանգությանը PKK-ականներին «սրի ավելցուկ», ակնարկում է, որ նրանք հայկական ծագում ունեն, այսինքն հայ են։ Այս մոտեցումը բավականին տարածված է թուրք ֆաղակալ գործիչների մեջ։ Մասնավորապես նրանք հայկական ծագում են վերագրել նույնիսկ «գործազուրկ» առաջնորդ Ալիարսլան Թյուրքեչին, որն իր Կորոնավիրուսի հայտնաբերումը հայտարարեց։ Դա արել են, որ ծննդով կորոնացի այդ մարտարարի չարագործու-

# «Ինքնին սարսափելի է «սրի ավելցուկ» արտահայտությունը, որովհետեւ...»

թյունները վերագրվի նրա հայկական ծագումին, մասնավորապես ձախակողմյան թուրք երիտասարդների կամ առաջավոր մտավորականների ստանությունն ու CIA-ի եւ MOSSAD-ի հետ սերտ համագործակցությունը։

Վերոհիշյալ Երդողանը զուտ վարկաբեկելու նկատմամբ, հայկական ծագում են վերագրել Ազգայնական Եւրոպայի կուսակցության առաջնորդ Դեմիթր Բահչեչիին, Թուրքիայի նախորդ նախագահ Աբդուլլահ Գյուլին, իսկ «Լավ» կուսակցության ղեկավար Տիլ.Մերալ Ալթինը 90-ականների կեսերին, զբաղեցնելով մերձիկ գործերի նախարարի դատարարությունը վարչապետ Թանուտ Զիլլերի կառավարության կազմում, PKK-ի առաջնորդ Աբդուլլահ Օջալանին անվտանգ է «հայի վասակ», իհարկե դիտարարությամբ։ Անվտանգությանը Օջալանին «հայի վասակ», նրան նստեցնելուց զատ Ալթինը հասկացնում էր ֆրեդերի, որ PKK-ին օժանդակելն այլ բան չէ, քան հայերի «ծովից ծով Հայաստան» ստեղծելու նպատակներին եւ, հետեւաբար, հայերին ծառայելը։

Ի դեմք, 1915-ին թուրք ժողովրդի մեջ, բացի «սրի ավելցուկից» լայն տարածում էին գտել նաեւ «կացնի ավելցուկ», «մեծ ջարդ» արտահայտությունները, որովհետեւ թուրքական ժողովրդական զանգվածները սիրահոճաւ մասնակցել են կոտորածներին, ոմանք մարդ ստանելու հաճույք վայելելու, ոմանք զոհերի ունեցվածքը յուրացնելու, ոմանք էլ իշխանությունների աչիւն սիրունաճես երեւոյլու համար։ Եղել են դեմքեր, երբ որդեգրել են հայ որբերին, որդեսգի օրինականացնեն կողորոճում ունեցվածքը, որ հանկարծ հայերը եթե վերադառնան՝ չփորձեն հավակնել իրենց հարազատների գոյի։ Հենց դա է Մեծ եղեռնի տարիներին հայ փրկելու, հասկա-

ղես մանուկներին «սրից ազատելու» մարտարարական թուրք իրոսակի «մարտարարական» գործունեության բնորոշ հասկացիչը։

Նախագահ Երդողանը «սրի ավելցուկ» է ասում, որովհետեւ դա է լսել ծնողներից, հարազատներից եւ Երդողանի մարդկանցից։ Հետեւաբար զայրանալու փոխարեն «սրի ավելցուկի» օգտագործումը նրա կողմից ղեկավարել է համարել այդ արտահայտության արմատական ազդեցությունը թուրքական ժողովրդական զանգվածների գիտարարության մեջ։ Համեմայն դեմք մեր հայրենակից, Թուրքիայի ազգային մեծ ժողովի ժողովուրդների դեմոկրատական կուսակցության դատարարական Կարո Փայլանը նույն օրն արձագանքել է «սրի ավելցուկ» արտահայտության համար դատարարել է նախագահ Երդողանին, ընդգծելով, որ դա հորինվել է Հայոց ցեղասպանությունից փրկված հայ որբերին բնութագրելու համար։

Երդողանին «Gazete Duvar-ի» մայիսի 5-ի համարում դատարարել է նաեւ թերթի հեղինակ Ալի Դուրան Թոփուզը, մասնավորապես գրելով. «Սարսափելի է «սրի ավելցուկ» արտահայտությունը։ Ոչ միայն ջարդերի ժամանակ ողջ մնացածներին նստեցնող դատարարական բեռն, այլեւ արդիականության առումով, որովհետեւ սուրն ամեն դատարար կարող վերադառնալ եւ ավարտին հասցնել կիսատ թողած գործը է։ Ի վերջո այդ խոսքն էլ սուրը բռնողի խոսքն է։ Դա արդարության փոխարեն ցասում արտահայտող, ցասումը սկզբում դարձնող խոսքն է։ Դա համար էլ սարսափ է «սրի ավելցուկ» արտահայտությամբ։ «Սրի ավելցուկ», ինչ տարրիկ արտահայտություն է։ Սուրը կրել, կրել, կրել է, բայց ավելցուկ է նաեւ թողել։ Սրի կրատարներն այլեւս չկան, մեռած են։ Մնացել են թողած ա-

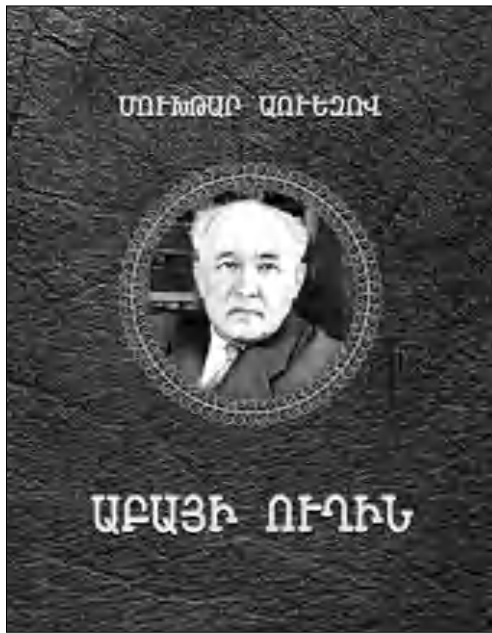
վելցուկները։ Բայց ինչպես։ Պատասխանը թափանց է արտահայտության դատարարական ձեւավորման մեջ։ Սրի ավելցուկ են անվտանգ նրանց, ովքեր սրի ուժով մահմեդական են դարձել, այսինքն ոչ կամավոր։ Այդ է դատարարը, որ այդ արտահայտությունն օգտագործել է կոտորածից փրկված հայերի եւ Պոնտոսի հույների համար։ Ոմանք այդ արտահայտությունն օգտագործեցին նաեւ ֆուրկալակների համար։ Դա օգտագործել էր նաեւ Հայկո Բաղդադի համար, դատարարը արդարապես էր օգտագործողին, որովհետեւ Հայկոն եւ հայ է, եւ հույն, հետեւաբար արժանի դրան։ Հիմա էլ Երդողանն է օգտագործում, նկատի առնելով PKK-ականներին։ Այստիպ Երդողանը, օգտվելով առիթից, յուրացնում էր PKK-ին հայկական ծագում վերագրելու վարկաբեկումը, ինչը սիրահոճաւ անում են ազգայնամոլ տարրերը, սկսած Ալիարսլան Թյուրքեչից։ Թեւեւ այստեղ նրա սեսանկյունից ավելի ձեռնու էր «հայի վասակ» արտահայտության օգտագործումը։ Դա իմաստն էլ այն է, որ «հայ չի մնացել, ոչնչացվել է, ուստի կարելի է խոսել միայն նրա վասակի կամ սրի ավելցուկի մասին»։ Այս դրույքը կիրառվում է ոչ միայն PKK-ականներին, այլեւ բոլոր նրանց համար, ովքեր «ֆրակական հարցում» հանդես են գալիս դատարարությունների համար տարածելու իրականում «հայի վասակ» արտահայտությունը 1984-ից, այսինքն զինյալ առաջին գործողությունից հետո PKK, արդա նաեւ ֆրակական ֆաղակալ կազմակերպությունների դեմ օգտագործվող խաղաղարարութեւ, որը ծառայում է անցանկալի տարրերին հեռացնել ոչ միայն ֆաղակալական դատարար, այլ նաեւ կյանքի ապարտագից, որ խաղաղ վերանալ վասակները»։



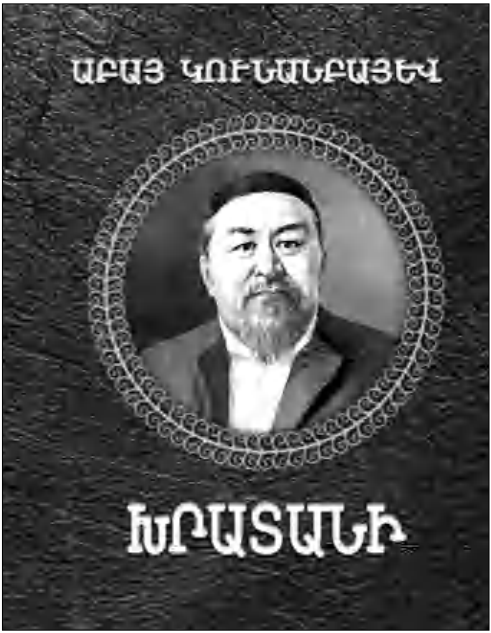
# Վերընթերցելով Աբային

## Հայաստանում Ղազախստանի Դեսպանի հեղինակային հոդվածը «Ազգ» թերթի համար

Այս բարդ, անհանգիստ սարուն Ղազախստանում Եվրոպայում են տնել մտածող, լուսավորիչ (просветитель) ու փիլիսոփա, երգահան եւ մանկագետ, դոկտոր եւ ֆալսեթի Աբայ Կունանբաեի 175-ամյակը: Տոնախմբությունը մեկնարկեց երկրի նախագահ Կասիմ-ժոմարտ Տոկայեի «Աբայը եւ Ղազախստանը 21-րդ դարում» ծրագրային հոդվածով: Ցանկանում են մտել միայն մի դրվագ, որտեղ մեծությամբ ղեկավարը մտել է, որ անհաժեշտ է «ադախտել գիտակցության շարժումները՝ հետ չմնալու եւ առաջ շարժվելու համար»: Եվ այդ մտածողությունը այնքան ներդաշնակ ու համահունչ է ազգի առաջնորդ՝ Աբաջին նախագահ Ն.Նազարբաեի՝ իր «Ռուսների ժանգիլում» ծրագրում (հանրային գիտակցության արդիականացում) բարձրաձայնաձայն գաղափարներին, որ եւս մեկ անգամ համոզվում են ղազախ իմաստունի մտածողության արդիականությունը, որը բանավեճ է առաջացնում 19-րդ դարից մինչ օրս:



Հայաստանի): Չափազանց ցած է արյուն թափվել եւ մարդկային ճակատագրեր են դրվել խաչվող ֆաղափակությունների հազարամյա հասկածուն՝ սխառնակ «խաչակերաց արժանանքներից» մինչեւ այսօր կոչված «խլամական ծայրահեղականություն»: Երբ այնպես, ինչպես Աբայան եր փորձում հայերին հետամնացությունից բերել մեկուկուսի ճամբար՝ հետեւելով աշխարհիկ սկզբունքներին: Աբայը ղազախներին հորդորեց ձգտել գիտելիքների աշխարհ, ուսումնասիրել ռուսաց լեզուն՝ որպես առավել մասշտաբային ճանապարհ դրանց ներհուրը դեմոկրատիայի համար: Աբայը ղազախներին հորդորեց մտածելու միջոցով:



Արդյունք է աշխատելով Հայաստանում, եւ ավելի խորը հասկացա եվս մեկ ճանաչություն, որն ակնհայտ է կարծես թե բոլորի համար: Գիտելիք՝ ուժ է: Միայն կրթության ու մեկնարկի միջոցով հնարավոր է հասնել բազմաթիվ խնդիրների լուծմանը խավարանքության եւ արմատականության վերածվող ծայրահեղության եւ ահաբեկչության հարթահարման հետ կապված:

Միայն ազգային եւ հոգեւոր հիմնարար արժեքների դաստիարակումը եւ դրանց վրա ժամանակակից գիտելիքների «մտեցումը» (հին դաստիարակները ժամանակակից լեզվով մեկնարկներով փոխարեն, ընդ որում փորձելով մեկնարկներով մեկ այլ մեկուկուսի արժանիքները) կարող են ինչ-որ կերպ հաջողանալ անհամաձայններին անսովոր եւ անհասկանալի երեւույթների հետ: Արդի «բազմոցային փորձագետների» ամենագիտությունը եւ հեծելագորային թրով մարդկային իմացության մուրթ թելերը կտրելու ցանկությունը փոխըմբռնում չեն առաջացնում ոչ մարդկանց, ոչ էլ ժողովուրդների միջեւ: Եվ հենց այդ դաստիարակ Աբայը մեզ նախագրուցեցում էր կտրուկ ֆայլերից եւ որոշումներից, իբր ցույց տալով կտրուկությունը եւ «խիզախ սիրտ», ընդ որում՝ ոչ ռազմական գործերում՝ երբ դաստիարակում են հայրենիքի, այլ տեղեկատվական դասում խաղող կեցողության հարցերում՝ կտրուկ ֆայլերից ու որոշումներից:

Նման ձգտումներով էր տոգորված հայ մեծանավոր գրող, մանկավարժ-նորարար Խաչատուր Աբովյանը, որն, ինչպես եւ Աբայը, հարգում էր կրոնը, հեռու էր նրա ծայրահեղական ընկալումից, որն այսօր թույլ է տալիս շատերին համոզում հավատի թայֆարում հեծությունը հասնել մարդկային արժանապատվության նվաստացմանը, այդ թվում նաեւ մարդկային կյանքը (օրինակ՝ «Վեր

լուծման գործում ԵՊՀ-ի բազայի հիման վրա վերափոխվող «Աբայ» կենտրոնը, որտեղ դասավանդվում են ղազախերեն լեզուն եւ դասընթացը հայ ուսանողների համար: Արդիացված Կենտրոնն արդեն այս սարի կրթության իր դրոշմը, եւ մեծ կեսնեմք ժամանակակից սեխնիկական հնարավորություններով զինված ղազախական յուրօրինակ շրջանակը (որի համար եւ հասուն շնորհակալություն են հայտնում Ղազախստանի Սենատի Խոսնակ Դ. Նազարբաեյանի եւ Հայաստանում Ղազախստանի դասավոր հյուրասուս Ա. Աբահանյանին):

Գրի հրատարակումը Աբայի սարուն առանձին եւ մեծ թեմա է մեր երկրի համար: Գրողի գործերը, ներառյալ բանաստեղծությունները, խրատները, ինչպես նաեւ թարգմանական արվեստի գլուխգործոցները (Պոեզիան, Գրքեր, Բայրոն եւ այլն) կհրատարակվեն աշխարհի տասնյակ լեզուներով՝ մարդկանց մեծ թերթով մարդասիրության եւ արդարության դայծառ գաղափարներ: Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների եւ համացանցի դարաշրջանում տղազի արտադրանքը կարող է ունանալ համար ժամանակավերջություն թվալ: Բայց դա գիր է, որը կարող է դառնալ ձեռ գրադասարանի հոյակապ գաղափարներ, եւ ոչ թե համակարգչային սկավառակը կամ «ֆլեշ կրիչը», որպես լավագույն նվեր՝ կրթված մարդուն՝ լինի դա օտարերկրյա հյուր, ընկեր կամ գործընկեր: Նման օրինակ է «Աբայ. Հասընսիր» ժողովածուն, որը լույս է տեսել Մոսկվայում դեռահաս գործիչ, դիվանագետ, վեներան Տ. Մանսուրովի ջանքերով: Այս գրքում գեներված են Աբայի բանաստեղծությունների եւ

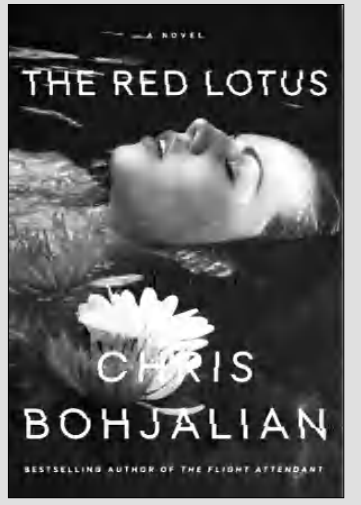


բոլոր 45 «խրատների» լավագույն թարգմանությունները ռուսերենով, որոնք, անուշտ, կդառնան ռուսալեզու ընթերցողների ծանոթության հետադարձ կապուղի ղազախ ժողովրդի եւ նրա ամենահայտնի որդիների աշխարհայացքի փորձի հետ:

Եզրափակելով հայ ընթերցողներին ուղղված իմ ուղեւոր, եւ փորձելով կրթված մեր դեմոկրատիայի տղաները Աբայի սարտարձի տնականարությունների հետ կապված: Այս սարվա օգոստոսին Աբայի ծննդյան սարտարձին ընդառաջ «Բզեզ» հրատարակչական տունը կտարի միանգամից երկու գիրք հայերենով. կյանքի նկարագրությունը Մուխթար Աուեզովի «Աբայի ճանապարհը» / «Աբայ» էթիկական վեթում, որը լույս է տեսել միայն մեկ անգամ դեռ հորհրդային Հայաստանում (1952 թ.), բայց արդի ժամանակակից հայերենի խմբագրական աշխատանքով, ինչպես նաեւ «Խրատի խոսքեր» (ռուսերեն լեզվով Վ. Շլյուկսկու, Ռ.Սեյտեբաեյի, Ս.Ամբաբեյի թարգմանության հիման վրա) հայ ժամանակակից արեւելագետների եւ դոկտորների թարգմանությամբ (Ա.Սաֆարյան, Վ.Խասոն): Հարգելի ընթերցողներ, դուք կարող եք դառնալ թարգմանությունների որակի մասին Աբայի փիլիսոփայական եւ բանաստեղծական դոկտոր այս շրջանակից՝

Պոեզիան - լեզվի սիրակալն է ...  
Ոսկյա միտքը - խոսք արծաթյա  
Երջանակում...

# «Բոհջայանը կարեկցությամբ է վերաբերվում իր կերպարներին»



«Նյու Յորք Թայմսում» լույս տեսած գրախոսականում Սառա Լայալը այսօր է բնորոշել հայագի անգլիագիր գրողին, որ վերջերս հրատարակել է իր նոր գիրքը՝ «The Red Lotus» (Կարմիր լոսոսը) խորագրով:

Ծանոթ երեւույթ է, թե որքան են մեծ անհանգստանում, երբ մեզ ծանոթ, սիրելի մի անձավորություն սարտարձակ դայմաններում ուշանում է եւ խոսացած ժամին չի հայտնվում մեր կողմից: «Զրիս Բոհջայանը իր նոր «թրիլերում» դասում է խորհրդավոր ձեռով անհետացած մի տղամարդու եւ առնետների, բազմաթիվ առնետների մասին: Վերջիններիս հարմարվողականության, համատարածության եւ լաբորատորիաներում նրանց օգտակարության մասին: Նրանց այդ հասկությունների իրական եւ խորհրդանշական դրսևորումների մասին», գրում է Լայալը, բացահայտելով, որ այդ խորհրդավոր անձնավորությունը Օուսին Հարդերն է, որ Վիեննայում հեծելաբազայի է մասնակցում եւ օրվա վերջում չի վերադառնում: Ընկերուհին՝ Ալեքսիս Ռեմինկը, որ բժիշկ է եւ աշխատում է Նյու Յորքի հիվանդանոցներից մեկում Օուսինի հետ, ստիպված է լինում ստանձնել խուզարկուի դերը դարձելու համար այդ խորհրդավոր սարտարձակի եւ անստիպելի անհետացման հանգամանքները:

«Բոհջայանին հաճելի է կարդալ: Նրա գրելաձևը առնական է, հստակ եւ աշխույժ, մի բան, որ գրավիչ է դարձնում ընթերցանությունը այն աստիճան, որ նույնիսկ անհավանական թվացող տեսարանները ճանաչանան են հնչում: Նրա նոր վեթը նույնքան սարսփազդու է, որքան անակնկալներն հուզիչ: Դա անդամական ընկերասիրության եւ իրենց զավակների հանդեմ ծնողների անվերադարձի նվիրվածության մասին է: Բոհջայանը մեծ սիրտ ունեցող գրող է, որի վեթերը հափոսակությամբ են կարդացվում», եզրակացնում է գրախոսը:

